

ספרות עברית וכללית

על פי תוכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

לעולים חדשים

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון – סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר),

דרמה ומונודרמה — (30x2) — 60 נקודות

פרק שני – שירה (פיוט, שירת ימי הביניים,

השירה העברית במאה ה-20) — (20x2) — 40 נקודות

סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי, לפי בחירת התלמיד.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר), דרמה ומונודרמה

(60 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-12 (לכל שאלה — 30 נקודות; סך הכול — 60 נקודות).

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

בתו של רבי עקיבא והנחש

לְרַבִּי עַקִּיבָא הֵיְתָה בַת.
 אָמְרוּ לוֹ הַכֹּלְדָּיִים: ¹ אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּכְנְסַת לְבֵית הַחֶפְהָ,
 מִכֵּישׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מָתָה.
 הָיָה דוֹאֵג עַל הַדָּבָר הַרְבֵּה.
 אוֹתוֹ הַיּוֹם, נִטְלָה הַמְכַבְּנָה, ² נֶעְצָה אוֹתָהּ בְּסֹדֶק,
 קָרָה שְׂיִשְׁבָּה [שֶׁנִּנְעָצָה] בְּעֵינֵי טַל נָחֵשׁ.
 בַּבֶּקֶר, כְּשֶׁנִּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרָךְ וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
 אָמַר לָהּ אָבִיהָ: מָה עָשִׂיתִי?
 אָמְרָה לוֹ: בְּעֶרְבַּ בָּא עֵנִי, קָרָא בְּפִתְחִי, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בְּסַעֲדָה,
 וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
 קָמְתִי, נִטְלָתִי אֶת מְנַתִּי שֶׁנִּתְתַּם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
 אָמַר לָהּ: מִצָּוָה עָשִׂיתִי.
 יָצָא רַבִּי עַקִּיבָא וְדַרְשׁ: "וּצְדָקָה תַצִּיל מִמּוֹת" (משלי י, ב).
 וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֶלָּא מִמִּיתָה עֲצָמָה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרוולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

במעשה חכמים זה נאמר על רבי עקיבא כי לאחר ששמע את נבואת הכלדיים "היה דואג על הדבר הרבה".
 מה אפשר ללמוד על דמותו של רבי עקיבא מתגובה זו? הסבר והדגם את הקשר בין התגובה של רבי עקיבא ובין המסר
 של מעשה החכמים.

שים לב: אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

סיפור קצר

2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב
הסבר את שם הסיפור. בתשובתך כתוב על החשיבות של הכינור בחייו של ברונזה, ועל מערכת היחסים של ברונזה עם רוטשילד.
3. יגון / אנטון צ'כוב
בסיפור "יגון" מתוארת הידרדרות ביחס של אנשי העיר כלפי יונה העגלון. הסבר והדגם קביעה זו.
4. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב או יגון / אנטון צ'כוב או סיפור קצר אחר
תאר את הקשיים שהדמות המרכזית בסיפור קצר שלמדת מתמודדת איתם, והסבר אם דמות זו התגברה על הקשיים או לא.

דרמה

5. בעלת הארמון / לאה גולדברג
הקונפליקט של הדמות המרכזית במחזה מודגש באמצעות דמויות המשנה דורה וזאברודסקי. הסבר והדגם קביעה זו.
6. ילדי הצל / בן-ציון תומר
הצל הוא מוטיב מרכזי במחזה. הסבר את המשמעות של מוטיב זה במחזה. בתשובתך כתוב על שם המחזה ועל שתי הדמויות המרכזיות בו.
7. אנטיגונה / סופוקלס
הסבר כיצד ההיבריס של הגיבור הטרגי אַן הגיבורה הטרגית במחזה מניע את עלילת "אנטיגונה". הדגם את דברך.

8. בית בונות / הנריק איבסן

קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

קרוגסטאד: אני אדרוש את המכתב שלי בחזרה.

לינדה: לא, לא.

קרוגסטאד: כן, בוודאי; [...] אדרוש ממנו להחזיר לי את המכתב [...] אגיד לו, שזה רק משהו

ביחס לפיטורים שלי... ושאסור לו לקרוא אותו.

לינדה: לא, נילס, אל תבקש את המכתב בחזרה.

לכל אחד מן הדוברים בקטע שלפניך יש עמדה שונה בנוגע לאמירת האמת.

ציין מהי עמדתו של כל אחד מהם, וכתוב בעמדתו של מי מן הדוברים אתה תומך. נמק את דבריך.

9. אויב העם / הנריק איבסן

שם המחזה משקף את נושא המחזה ומאפיין דמויות מרכזיות בו.

הסבר והדגם קביעה זו. בסס את דבריך על עלילת המחזה ועל שתיים מן הדמויות בו.

10. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. הביקור של הגברת הזקנה מגלה את הפנים האמיתיות של החברה בגילן.

הסבר והדגם קביעה זו. בתשובתך כתוב על שתי דמויות מן המחזה. (20 נקודות)

ב. האם לדעתך מה שקרה בחברה בגילן יכול לקרות גם בחברה בישראל היום?

הסבר והדגם את דבריך על פי עלילת המחזה. (10 נקודות)

מונודרמה

11. לרקוד עם אבא / איציק ויינגרטן

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א.** הקשר בין האב לבנו מאופיין מצד אחד, ברצון של האב להגן על בנו, ומצד אחר, לחנך אותו לעצמאות. הסבר קביעה זו, ובסס אותה על שתי דוגמאות מן המחזה (אחת לרצון של האב להגן על בנו ודוגמה אחת לרצון שלו לחנך אותו לעצמאות). (18 נקודות)
- ב.** לדעתך, האם בסוף המחזה הבן הוא אדם עצמאי או אדם התלוי בסביבתו? הסבר והדגם את דבריך. (12 נקודות)

12. אחת זקנה / נאוה סמל

- לפניך קטע ובו דברים שחנה אומרת לתלמידי הכיתה. קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו. התחלפו התפקידים. סוף סוף ילד יכול להגיד להוריו מה לעשות [...] מתי מישהו שאל אותי אם באמת טוב לי?
- א.** כיצד חילוף התפקידים בין ההורים ובין הילדים בא לידי ביטוי במונודרמה? הסבר והדגם את דבריך. (20 נקודות)
- ב.** לדעתך, האם מצב זה של חילוף תפקידים משתנה בסיום המונודרמה? הסבר והדגם את דבריך. (10 נקודות)

פרק שני — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה-20)

(40 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 13-19 (לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות).

פיוט

13. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אל נורא עלילה / ר' משה אבן עזרא

אל נורא עלילה. אל נורא עלילה.
המציא לנו מחילה. בשעת הנעילה:

מתי מספר קרואים. לך עין נושאים. ומסלדים בחילה. בשעת הנעילה:	זכר צדקת אביהם. וחדש את מיהם. כקדם ותחלה. בשעת הנעילה:
שופכים לך נפשם. מחה פשעם וכחשם. והמציאם מחילה. בשעת הנעילה:	קרא נא שנת רצון. והשב שארית הצאן. לאהליבה ואהלה. בשעת הנעילה:
היה להם לסתרה. וחלצם ממארה. וחתמם להוד ולגילה. בשעת הנעילה:	תזכו לשנים רבות. הבנים והאבות. בדיצה ובצהלה. בשעת הנעילה:
חון אותם ורחם. וכל לוחץ ולוחם. עשה בהם פליה. בשעת הנעילה:	מיכאל שר ישראל. אליהו וגבריאל. בשרו נא הגאלה. בשעת הנעילה:

מהו הייעוד של פיוט זה? הסבר את דבריך, ובסס אותם על שתי דוגמאות מן הפיוט.

שירת ימי הביניים

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יְדַעַתְנִי בְטָרָם תְּצַרְנִי / ר' יהודה הלוי

יְדַעַתְנִי בְטָרָם תְּצַרְנִי, / וְכָל עוֹד רוּחָךְ בִּי – תְּצַרְנִי.
הֵיט לִי מַעֲמָד, אִם תִּהְדָּפְנִי, / וְאִם לִי מַהֲלָךְ, אִם תַּעֲצֹרְנִי?
וּמָה אִמְרֶ? – וּמַחֲשָׁבִי בְיָדְךָ! / וּמָה אוֹכַל עֲשֵׂה עַד תַּעֲזֹרְנִי?
דְּרָשְׁתִּיךָ בְּעַת רָצוֹן – עֲגִנִי / וְכִצְנָה רָצוֹנְךָ תַּעֲטֹרְנִי,
הַקִּימְנִי לְשַׁחַר אֶת דְּבִירְךָ / וְאֶת שְׁמֶךָ לְבָרַךְ עוֹרְרִנִי!

א. פרש את הדימוי בשיר, והסבר כיצד הוא מסייע לבטא את האמונה של הדובר באל. (10 נקודות)

ב. בחר מן השיר באמצעי אומנותי אחד נוסף המסייע לבטא את האמונה של הדובר באל. (10 נקודות)

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

רְאֵה שְׁמֶשׁ / ר' שלמה אבן-גבירול

רְאֵה שְׁמֶשׁ לַעַת עָרַב אֶדְמָה / כָּאלוֹ לְבִשָּׁה תּוֹלַע לְמִכְסָּה,
תַּפְּשִׁט פְּאֵתִי צָפוֹן וְיָמִין / וְרוּחַ יָם בְּאַרְגָּמֹן תַּכְסָּה,
וְאַרְץ – עֲזָבָה אוֹתָהּ עֲרָמָה / בְּצַל הַלַּיְלָה תִּלְיִן וְתַחְסָּה,
וְהַשַּׁחַק אֲזִי קָדַר, כָּאלוֹ / בְּשִׁק עַל מוֹת יְקוּתִי אֵל מִכְסָּה.

תיאור השקיעה בשיר משקף את הקשר בין הטבע ובין חיי האדם ומותו.

הסבר והדגם קביעה זו.

השירה העברית במאה ה-20

ארץ-ישראל וירושלים

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

גלות / בלפור חקק

סְבֵא שְׁלִי מְלֶךְ עֲצוּב.
 נוֹלֵד בְּבִגְדֵי מְשִׁי וְרִקְמָה, בְּגֵדֵי חֲמוּדוֹת.
 וְכֹאשֶׁר גָּלָה אֶל אֶרֶץ
 נִשְׁחָתוּ בְּגָדָיו, נִשְׁחָת הוֹדוֹ.
 רַק בְּמוֹתוֹ הִלְבִּישׁוּהוּ תְּכָרִיף פְּעֻטָּרֵת
 טְלִית שֶׁקֶבֶל מְאָבִיו טְלִית יְרֵשָׁה
 חֲקוּקָה תְּכַלֵּת אוֹתִיּוֹת שֶׁל קִדְשָׁה.

סְבֵא שְׁלִי.
 מוֹרֵד בֶּן רְפָאֵל חֲקֵק.
 וְלֹאֲרֶךְ הַטְּלִית דְּמִיתִי לְרֵאוֹת
 פְּסִי זָהָב יְפִים. אֹר מְזַקֵּק.
 סְבֵא שְׁלִי.
 מוֹרֵד בֶּן רְפָאֵל חֲקֵק.

סְבִי הָיוּ לוֹ בְּגֵדֵי כְּהֵנָה שְׁקוּפִים
 וְרִקְמָה לוֹ אֲמוֹ בְּדֶשׁ הַכְּתָנֹת
 הַתְּכֵלָה פְּסִי זָהָב יְפִים
 וְחֻקָּקָה לוֹ אֶת שְׁמוֹ בְּעִנְיָ
 בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּסֶף, אֹר מְזַקֵּק.
 סְבֵא שְׁלִי.
 מוֹרֵד בֶּן רְפָאֵל חֲקֵק.

וְעָלָה סְבִי כְּאֲבֵרָהֶם מְאוּר
 מְאוֹתָה אֶרֶץ עַל פִּי אוֹתוֹ דְּבוּר.
 עָלָה עָלָה אֶל אוֹתָה אֲדַמַּת מוֹלָדָת
 וְלֹא הִיָּתָה
 לוֹ עוֹד הַכְּתָנֹת הַנְּחֻמָּדָת.
 וְאֲבָדָה לוֹ שְׁרָרְתוֹ
 וְאֲבַל נִגְהָ פְּנִיּוֹ
 וְנִשְׁחָת הַכֶּסֶף
 וְנִשְׁחָט הַזָּהָב.
 וּבִשְׁוֹקִים רַכַּל סְבִי מָכַר אֶת אוֹצְרוֹתָיו
 בְּגָדִים בָּלִים, מְרַכְּלֵת אֲכָזָב
 לְשׁוֹנוֹ כְּבִדָּה, נָבִיא נֶעְזָב.

על פי השיר, תאר את המצב של הסב בארץ-ישראל, והסבר מהי דעתו של הדובר בשיר על מצב זה.

שירים בצל השואה

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

טְרַקְטוֹרִים / רוני סומק

בית ראשון הַבָּנִים שֶׁל דוֹקטוֹר מְנַגֵּלָה מוֹכְרִים טְרַקְטוֹרִים

בְּדֶרֶךְ שִׁבּוּן מִיֵּנְכוֹ לְשֵׁטוּטְגֵרְט.

מִי שִׁיקְנָה אוֹתָם יַחֲרֹשׁ אֶת הָאֲדָמָה,

יִשְׁקָה עַץ,

יִצְבַּע בְּאָדָם אֶת רַעְפֵי הַבַּיִת

וּבִפְסֵטִיבֵל הַבִּירָה יִרְאֶה אִיךָ תִזְמְרֹת הַמִּסְבָּאָה

מְצַבֵּת עַל הַרְחֵבָה כְּחִילִי בְדִיל בְּחֵלוֹן רְאוּהָ.

בית שני בְּמִכּוֹן הַיַּפִּי שֶׁל הַהִיסְטוֹרְיָה יוֹדְעִים לְסַרֵּק בְּלוֹרִית

אֶפְלוּ בְשֻׁעָרָה שֶׁל

מִפְּלָצָת.

פרש את הבית השני בשיר, והסבר את העמדה של המשורר כלפי גרמניה.

זוגיות

18. לפניך שיר ב (המתחיל במילים: "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים "שירי אהב"ה" מאת לאה גולדברג. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

ב

נפרדנו כף. היטב, היטב חרה לי.
 הערפל בינינו כחומה.
 זאת הטפה שעל ידי נותרה לי
 טפת סג'ריר ודאי היא, לא דמעה.

לדור הזה הבכי הוא כלמה,
 הוא לא יבכה על אהבה גוססת.
 ביום הדין ובלילות הקסד
 אדיש וגא הוא לא יוריד דמעה.

נפרדנו כף. הרחוב המה, המה.
 דחפני איזה הלך, ומנגד
 הערפל תלוי כהינומה.

מאין בלבי חדוה חוגגת?
 אולי, בכל זאת, זו היתה דמעה.

הסבר כיצד תיאורי הסביבה והטבע בשיר משקפים את הרגשות של הדוברת. הבא מן השיר שתי דוגמאות לדברך.

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

דברי רקע ראשוניים / ארז ביטון

אָמִי אָמִי

מִכְפָּר הַשִּׁיחִים הַיְרֻקִים בְּיָרֵק אַחַר.
מִזֶּן הַצִּפְרִים הַמְחַלְיבוֹת חֶלֶב מֵתוֹק מְכַל מֵתוֹק,
מַעֲרֵשׁ זְמִירֵי אֶלֶף לִילָה וְעוֹד לִילָה.

אָמִי אָמִי

שְׁהַרְחִיקָה רְעוֹת
בְּאַצְבָּעוֹת צְרָדוֹת
בְּהַלְקָאוֹת חֶזֶה
וּבְשֵׁם כָּל הָאֲמָהוֹת.

אָבִי אָבִי

אֲשֶׁר עָסַק בְּעוֹלָמוֹת
אֲשֶׁר קָדַשׁ שְׂבָתוֹת בְּעֶרְאֵק נָקִי
אֲשֶׁר הָיָה בְּקִי מֵאִין כְּמוֹהוּ
בְּהַלְכוֹת בֵּית כְּנֶסֶת.

אָנִי אָנִי

שְׁהַרְחִקְתִּי עֲצָמִי
הַרְחַק אֶל תוֹךְ לְבִי
שְׁכַפְּסֵהכֹל הִיוּ יְשָׁנִים
הִיִּיתִי מְשֻׁן
הַרְחַק אֶל תוֹךְ לְבִי
מִסוֹת קְטָנוֹת שֶׁל בֶּן
בִּיהוּדִית
מְרוֹקְאִית.

השורש ר-ח-ק חוזר בשיר ארבע פעמים.

הסבר שניים מן ההקשרים שבהם שורש זה מופיע, וכתוב מה אפשר ללמוד מהם על זהותו של הדובר.

בהצלחה!